

РЕЗЮМЕ

на дисертационния труд „Досъдебното производство по НПК.
Теория и практика”

Дисертационният труд е от 679 страници и се състои от седем глави, включително увод, заключение и библиографска справка.

Целта на изследването на досъдебното производство е в резултат на анализиране на правната уредба (както вътрешната, така и международната и разпоредбите на правото на Европейския съюз), както и на правораздавателната практика на българските съдилища и на Европейския съд по правата на човека, да бъде изяснено съдържанието на основните правни институти от първата фаза на наказателния процес. Предвид тенденцията за развитието им е налице обективна необходимост да бъдат направени съответните изследвания, които биха могли да подпомогнат нормотворческия процес и правораздавателните органи при тълкуването и прилагането на действащите разпоредби.

Ратифицирането от Република България на Европейската конвенция за защита на правата на човека и основните свободи (ДВ, бр. ДВ, бр. 66 от 14.08.1992 г., обн., ДВ, бр. 80 от 2.10.1992 г., в сила от 7.09.1992 г.) дава силен тласък на реформи в българското законодателство, особено в областта на наказателния процес. Задължителната за страната ни юрисдикция на Европейския съд по правата на човека в Страсбург (Европейският съд) предпоставя реалното влияние на правораздавателната практика на този съд не само върху нормотворческия процес, но и върху съдебната практика на българските съдилища и органите на досъдебното производство.

В монографията е направен анализ на това влияние върху наказателнопроцесуалната дейност като паралелно са разгледани както промените в Наказателно-процесуалния кодекс, така и прилагането в съдебната практика на основните изводи от осъдителните решения на Европейския съд. Предмет на изследване е досъдебната фаза на наказателния процес като на съответните места, по конкретни анализирани проблеми е проследено и отражението им върху съдебната наказателнопроцесуалната дейност. Регламентираните в резултат на влиянието на доктрината за правата на човека нови правила в българския наказателен процес, чрез поредица от изменения и допълнения на отменения НПК, не само запазват мястото и значението си в действащия кодекс, но променят и системата на неговите принципи. Новите две основополагащи правила – централното място на съдебното производство и разглеждането и решаването на делата в разумен срок, като основни ръководни положения имат съществено значение при тълкуването и прилагането на разпоредбите на НПК. След обстоен анализ на практиката

на Европейския съд и на българската съдебна практика, в глава първа от монографията е изяснено съдържанието на тези нови принципи и са направени съответните изводи, които биха могли да улеснят както обучението в юридическите факултети, така и правоприлагащите органи.

В глава втора на монографията след анализ на законодателната уредба и съпоставка на структурно-организационното и процесуалното положение на различните разследващи органи (следовател, разследващ полицай, разследващ митнически инспектор, полицейски орган в МВР, и митнически орган в Агенция „Митници“), е изяснена тяхната предметна компетентност в рамките на установената с действащия НПК единна, унифицирана форма за осъществяване на разследването. Разгледани са последиците от нарушаването на компетентността на отделните органи, включително на специализираните и военните магистратури. Обоснован е изводът за оперативната самостоятелност на разследващите органи. Доказана е тезата, че те са органи на прокурора, тъй като функционално са му напълно процесуално подчинени. Поддържа се, че разследващите органи нямат процесуална самостоятелност, предвид изключителните правомощия на прокурора да образува досъдебно производство с постановление; да отказва образуването на досъдебно производство; да обединява и да разделя дела; да внася искания до съда за налагането на мярка за неотклонение, както и на другите мерки за процесуална принуда, които се постановяват от съд и редица други правомощия. Новост в съвременната българска наказателнопроцесуална теория представлява раздел втори на глава втора, съдържащ анализ на надзора за законност, упражняван от прокурора върху дейността на разследващите органи. Съществените промени в наказателния процес предпоставиха нуждата от актуално изследване на цялата тази проблематика.

В глава трета е анализирано процесуалното положение на гражданите – участници в досъдебното производство, като вътрешноправната уредба на съответните места е съпоставена с относимите международни актове и актове на Европейския съюз. Новост за правната теория представлява анализът на наскоро приетата Директива 2012 (13) ЕС от 22.05.2012 г. относно правото на информация в наказателното производство, в резултат на който е обоснован изводът, че българският закон частично удовлетворява изискванията на тази директива. Това от своя страна означава, че се налагат промени в НПК във връзка с транспонирането на същата. Наред с нормативната уредба, е направен анализ и на прилагането в съдебната практика на разпоредбите, които регламентират правата на обвиняемия. Аналогично, въз основа на анализа на процесуалното положение на пострадалия според вътрешното право (както в рамките на общата, така и на диференцираните процедури), на относимите актове на Европейския съюз (Директива 2012/29/ЕС на Европейския парламент и на Съвета от 25.10.2012г. за установяване на минимални стандарти за правата,

подкрепата и защитата на жертвите на престъпления и за замяна на Рамково решение 2001/220/ПВР на Съвета, публикувана в Официален вестник на Европейския съюз, OBL 315/57 от 14.11.2012 г.), на практиката на Европейския съд и на съдебната практика, са обосновани редица важни изводи. Тук не биха могли да се посочат всички, но може да се даде конкретен пример с важна практическа насоченост – изводът, че не намира опора в закона съдебната практика, според която не е допустимо конституиране на пострадал по дела за престъпления против правосъдието, документни престъпления и други. Обоснована е необходимостта от транспониране на разпоредби относно някои права на пострадалия, предвидени в директива 2012/29/ЕС. Важни за практиката изводи се съдържат и в анализа на двойственото процесуално положение на защитника – както като процесуален представител, така и като страна в съдебната фаза, а на досъдебното производство – съответно субект на процеса. Новост за правната теория е анализирането на въведената през 2010 г. фигура на резервния защитник. Направените изводи относно процесуалното положение на защитника при отделните видове защита биха могли да допринесат за отстраняване на редица противоречия в практиката и несъответствия на правораздавателни актове със закона. На критичен анализ е подложена законовата уредба на процесуалното положение на повереника, който по действащия НПК не е предвиден като страна в процеса, което внася съмнение в неговата процесуална самостоятелност. Тази законова уредба едва ли е най-доброто разрешение, предвид обстоятелството, че ограничаването на процесуалните права на гражданите, които защитават чужди права и законни интереси винаги рефлектира и в правната сфера на лицата, които те представляват и чиито права защитават.

Предмет на изследване в глава четвърта на монографията са мерките за наказателнопроцесуална принуда. Влиянието на доктрината за правата на човека върху законодателната уредба през последните години е изключително силно, предвид значимостта на благата, които се засягат. Изяснено е съдържанието на европейските стандарти за установяването и налагането на принуда: законоустановеност; преследване на правомерна цел; пропорционалност; осигуряване на право на достъп до съд при налагане на мярка за принуда, ограничаваша конституционните права и свободи. Аналитично е разгледана правната уредба на принудата (не само при мерките за неотклонение и другите мерки на процесуална принуда, но и при принудителните способности за доказване) и прилагането на законовите разпоредби в съдебната практика. Новост за правната теория представлява изяснената в резултат на анализ и съпоставка същност на задържането от прокурора и задържането под стража.

Глави пета и шеста са посветени на двата стадия на досъдебната фаза на наказателния процес. В глава пета е разграничено приложното поле на

образуването на досъдебно производство при общата наказателна процедура по чл.212, ал.2 НПК и при бързото и незабавното производство по чл.356, ал.3 и чл.362, ал.3 НПК. На критичен анализ е подложено законовото разрешение на чл. 213, ал. 2 НПК, което се оценява като отстъпление от по-доброто разрешение на отменения НПК – при жалба срещу постановление за отказ, горестоящият прокурор да може освен да отмени този акт и сам да образува досъдебно производство (чл.194, ал. 3 НПК). След изясняване на съдържанието на понятията „привличане на обвиняем”, „повдигане на обвинение”, „привличане към отговорност” и „наказателно преследване”, са формулирани правилата за привличане на обвиняем както в рамките на двете алтернативни хипотези по общата наказателна процедура, така и при диференцираните процедури на бързото и незабавното производство. Особено внимание е отделено и на предявяването на постановлението за привличане на обвиняем, което наред с привличането, е процесуално действие, при което често се допускат съществени процесуални нарушения. Другият важен етап на досъдебното разследване – „новото привличане на обвиняем” е съпоставен с „изменението на обвинението” в съдебната фаза на процеса, като на подробен анализ са подложени отделните основания за изменение на обвинението. Обоснован е изводът, че липсата на докладване в етапа на действията преди предявяване на разследването не може да се разглежда като съществено процесуално нарушение, а би могло да обуслови единствено дисциплинарна отговорност. Подробно са анализирани правомощията на прокурора в този етап на досъдебното разследване, като е направена съпоставка и с бързото и незабавното производство и разглеждането на делата, подсъдни на специализираните наказателни съдилища. Анализирани са съдебната практика относно предявяването и приключването на разследването. Изяснен е характерът на срока за извършване на разследването, както и съдържанието на отделните предпоставки за удължаването му. На критика са подложени указанията на главния прокурор по повод прилагането на разпоредбите относно сроковете, които са в несъответствие както със закона, така и с разгледаната практика на Европейския съд и на българските съдилища.

В глава шеста е изяснена същността на втория стадий на досъдебната фаза на процеса. Обоснован е изводът за инструктивния характер на срока по чл.242, ал.3 НПК. Подробно са анализирани освен отделните правомощия на прокурора и съответните процедури, по които същите се упражняват. Изследвани са важните за практиката въпроси, какви са възможностите на прокурора когато констатира съществено процесуално нарушение, допуснато обаче не при предявяване на разследването, а при извършването на други действия в хода на разследването или когато констатира необходимост от събиране и на други доказателства. Анализирани са съдебната практика относно нарушенията, свързани с

формата и съдържанието на обвинителния акт.

В последната глава седма са формулирани редица основополагащи за наказателнопроцесуалното доказване изводи. Важно практическо значение има изясняването както на понятието „доказателства”, така и на същността и значението на отделните видове доказателства. След анализиране на същността на доказателствените средства, е направено разграничение от доказателствата и способите на доказване. Изяснена е правната същност на отделните видове доказателствени средства, като паралелно е анализирана и относимата съдебна практика. Главата приключва с аналитично разглеждане на общата характеристика на способите на доказване и на отделните видове способности, като особено внимание е отделено на практическите проблеми, свързани с тяхното прилагане. Монографията завършва със заключение, в което са включени основните изводи и обобщения от проведеното научно изследване.

В монографичния труд въз основа на езиковия, логическия, систематическия и сравнителноправния метод на тълкуване са направени редица изводи, които целят както внасянето на яснота относно съдържанието на правните институти, които са установени в досъдебната фаза на процеса, така и отстраняването на несъответствия в нормативната уредба и противоречия в правораздавателната практика. Поставени са на обсъждане и редица дискуссионни въпроси, които предстои да намерят своя отговор, след внимателно обосноваване и анализиране на аргументите „за” и „против”. Без излишно теоретизиране и в резултат на дългогодишни научни изследвания са направени обобщени изводи, които от своя страна са основа за изясняване на съдържанието на новите понятия и правни положения при регламентирането на наказателнопроцесуалната дейност.

За първи път в българската правна теория е направен цялостен анализ на установените с новия НПК принципи на наказателния процес за централно място на съдебното производство и за разглеждане и решаване на делата в разумен срок. Въз основа на детайлни анализи е изяснено както съдържанието на двата принципа, така и тяхното приложно поле. За първи път е систематизирана практиката на Европейския съд по правата на човека по основни въпроси, свързани с нарушения на Европейската конвенция за защита на правата на човека и основните свободи от компетентните в българския наказателен процес органи, длъжници се на недостатъци в нормативната уредба или в процеса на нейното прилагане. Монографичният труд съдържа единственото до момента изследване на установената с новия НПК и последвалите негови изменения и допълнения нормативна уредба на компетентните в досъдебната фаза на процеса органи, същността на техните актове и характера на техните взаимоотношения.

Съществена част от труда заема първият цялостен анализ на процесуалното положение на пострадалия в досъдебната фаза на процеса.

Предвид краткият период, изминал от публикуването на приетата Директива 2012/29/ЕС на Европейския парламент и на Съвета от 25.10.2012 г. за установяване на минимални стандарти за правата, подкрепата и защитата на жертвите на престъпления и за замяна на Рамково решение 2001/220/ПВР на Съвета (OBL 315/57 от 14.11.2012 г.), е направен и първият теоретичен анализ на разпоредбите на директивата, в резултат на който е обоснована необходимостта от усъвършенстване на правната уредба.

Монографията съдържа актуален анализ и на предпоставките за конституиране и процесуалното положение на повереника и на защитника при отделните видове защита, включително на установената с изменението от 2010 г. нова фигура на резервния защитник и на важния за практиката проблем, свързан с отказа от защита.

С глава четвърта от монографията, съдържаща първият цялостен актуален анализ на мерките за наказателнопроцесуална принуда, разгледани през призмата на европейските стандарти, се отстранява и друга теоретична празнота през периода на действие на новия НПК. Направено е първото изследване на предпоставките и процедурата за прокурорското задържане, като същото е съпоставено със задържането под стража. Във връзка със задържането за първи път в теорията са анализирани правилата на Директива 2012/13/ЕС от 22.05.2012 г. относно правото на информация в наказателното производство и е обоснована необходимостта от тяхното транспониране в Наказателно-процесуалния кодекс.

Освен анализ на нормативната уредба, монографичното изследване съдържа и първият цялостен анализ на съдебната практика относно двата стадия на досъдебната фаза на процеса. След систематизирането на предпоставките за образуване на производство е изяснено и съдържанието на редица основни понятия от наказателнопроцесуалната терминология, чието смесване и неправилна употреба през последните години е често срещано явление („привличане на обвиняем”, „повдигане на обвинение”, „привличане към отговорност” и „възбуждане на наказателно преследване”).

Новост в правната теория е актуалният анализ на предпоставките и процедурата за изменението на обвинението в досъдебната фаза („ново привличане на обвиняем”); на действията на прокурора преди предявяването на разследването – един нов институт на наказателнопроцесуалното ни право, установен с новия НПК; на предявяването на разследването и приключването на първия стадий в досъдебното производство. Трудът съдържа и първото изследване на прокурорската и съдебната практика по прилагане на разпоредбите относно срока за извършване на разследването.

В обхвата на единственото съвременно цялостно изследване на

втория стадий на досъдебната фаза на процеса (глава шеста) са включени: правомощията на прокурора; правната същност на неговите актове; контролът върху тях и видовете прокурорски актове.

За първи път след приемането на действащия НПК е направен цялостен анализ на основните правила на доказването и е систематизирана практиката по тяхното прилагане. Изследването на досъдебната фаза на наказателния процес приключва именно с тази част от процеса, правилното разбиране и прилагане на която е от съществено значение за неговата съдебна фаза.

Изготвил автореферата
проф. д-р М. Чинова